

TA'LIMDA EKOPEDAGOGIKANI VA BO'LAJAK PEDAGOG KADRLARNING EKOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

Mirzayev S. A.

Qarshi davlat universiteti 2 – bosqich doktaranti

Tayanch soʻzlar: ta'lim, ekologiya, kompetentsiya, rivojlantirish, tizimli yondashuv.

Ключевые слова: образование, экология, компетентность, развитие, системный подход.

Key words: education, ecology, competence, development, systematic approach.

Mamlakatimizda oliy pedagogik ta'limning modernizatsiyalashuvi, ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan kadrlarga bo'lgan talabning muttasil oshib borayotganligi bilan bog'liqdir. Islohotlar natijalari joriy qilinayotgan oliy ta'lim tizimida pedagogik kadrlartayyorlash bo'g'ini muhim o'rin egallaydi. Oliy ta'lim jarayonining o'ziga xos xususiyatlari bo'lajak pedagogik kadrlarni talabalarlar ongiga yanada ko'proq ta'sir qilayotgan globallashuvning ijobiy va salbiy jihatlarini o'quv jarayonidagi ifodasidir. Globallashuvning oliy ta'lim tizimiga ta'sirini ma'naviy, iqtisodiy, axloqiy jihatlarini bo'lajak bakalavrlarga tushuntirish, innovatsion materiallar asosida o'tkaziladigan ma'ruzalar va amaliy mashg'ulotlar natijasida amalga oshirish mumkin. Bo'lajak pedagoglarga internet ma'lumotlaridan ta'lim jarayonida foydalanishning yangi usullarini tushuntirish lozim. «Mamlakatimizni isloh etish va demokratlashtirish jarayoni hech qachon ortga qaytmaydigan, qat'iy va izchil tusolgan, odamlarimiz o'zgarib, ularning siyosiy vafuqarolik faolligi oshayotgani, ongu tafakkuri yuksalib, yon atrofda bo'layotgan barcha voqea-hodisalarga daxldorlik tuyg'usi, ertangi kunga ishonchi oshib borayotgani misolida ko'rish, anglash qiyin emas» [2]. Hozirgi davrda oliy ta'lim muassasalarida malakali va mohir pedagoglar tomonidan darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalarining innovatsion ta'lim texnologiyalar asosida, yangi fikrlar kiritilgan holda tayyorlanganligiga e'tibor berish lozim. Mutaxassis pedagogoliy ta'limning pedagogikasohasidagi har bir ma'ruza va amaliyot mashg'ulotlariga puxta tayyorlanishi, metodik jihatdan aprotatsiyadan

o'tgan materiallarni darslarda keng qo'llagan holda o'tkazilishni talab qiladi. Masalaga bunday yondashuv hozirgi davrda oliy o'quv yurtlarida ta'lim olayotgan talabalarning ta'lim olishlari jarayonida fanlardan atroflicha bilim olganliklarini, oila, maktab, mahalla institutlarining sa'y-harakatlari tufayli orttirgan bilim saviyasi yuqoriligini qayd etish darkor.

Asosiy qism. Ekologik ta'limga tizimli yondashuv asosida bo'lajak pedagoglar ekologik kompetentligini rivojlantirishda pedagogik faoliyat va nazorat muhitining o'zaro ta'sirlashuvi mexanizmlari quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:

Bo'lajak pedagoglarda ekologik kompetentlikni rivojlantirishning asosiy maqsadi davlat buyurtmasi va jamiyat talablariga muvofiq oliy pedagogik ta'lim muassasalarida malakali kadrlar tayyorlash; Davlat ta'lim standartlarida bitiruvchining pedagogik faoliyatida o'qituvchilik, tarbiyachilik, o'quv-metodik, ishlab chiqarish va ilmiy-tadqiqot vazifalarini amalga oshirishi nazarda tutilgan.

Bo'lajak pedagoglar ekologik kompetentligini rivojlantirishda ta'lim mazmuni, o'quv reja, dasturlar, ta'lim shakli, metod, vositalari va darsliklar, elektron axborot ta'lim resurslari hamda boshqa didaktik materiallar, o'quv-metodik qo'llanmalar, laboratoriya jihozlari, ta'lim texnologiyalari va boshqalardan foydalanish asosida aniqlanadi. Talabalarning talablarida pedagogik faoliyatni amalga oshirish, nazariy bilimlar va psixomotorik harakatlar asosida amaliy ko'nikmalarni real sharoitda qo'llash maqsadida malakaviy pedagogik amaliyot tashkil etiladi. Bunda talabalarda ta'lim jarayonida egallangan ekologiyaga oid kompetensiyalarni namoyon etish; pedagogik faoliyati jarayonida - ekologik kompetentlikka ega, malakali kadrlarning tayyorlanganligini aniqlash va tahlil qilib borish uchun faoliyat monitoringi amalga oshirildi. Talabalarda ekologik kompetentlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi ob'ektiv va subyektiv omillarining ahamiyati muhim hisoblanadi. Jumladan globallashtirish tufayli ekologik muammolar mamlakatimizning qator hududlarida chigallashganligi kuzatilmoqda. Bunday holat pedagogika fanlari vakillarining zimmasiga ekologik masalalarni hal qilish va uning ilmiy echimini topish muammosi bilan shug'ullanish mas'uliyatini oshirmoqda. «Shu borada ham jismoniy, ham ma'naviy etuk, o'z mustaqil fikriga ega, oqni qoradan ajratishga, taraqqiy topgan davlatlardagi tengdoshlari bilan bellashishga qodir bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalash, ularning sog'ligini asrash, hayotga yo'llashda oilaning o'rni hech narsa bilan baholab bo'lmayligini bizi yuksak qadrlaymiz» [1]. Ekologik muammolarning ijtimoiy masalalari inson va uning faoliyati natijasida vujudga kelayotgan ijobiy hamda salbiy jihatlarni bo'lajak pedagoglar ham chuqur tahlil qilishmoqda. Muammoning dolzarbligi uning bevosita shaxs barkamolligiga erishish, jamiyat a'zolarining ekologiyaga tolerant munosabatda bo'lishlari, milliy iqtisodiyotimizning barqaror taraqqiyotini ta'minlash va mamlakatimizni jahondagi rivojlangan davlatlar qatoridan o'rin

olishini ta'minlash strategiyasi bilan bog'liqdir.

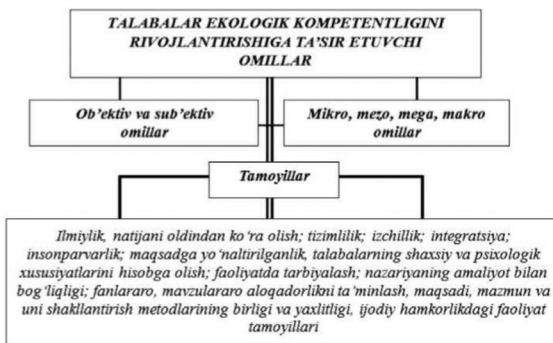
Talabalar ekologik kompetentligini rivojlantirishiga ta'sir etuvchi obyektiv va subyektiv omillarmavjud. Obyektiv omillarga quyidagilarni: a) megaomillar: kosmos, er shari va planetar jarayonlar; b) makroomillar: mamlakat, davlat, xalq, jamiyat, madaniyat; v) mezoomillar: etnos (millat), hududiyshart-sharoitlar, shaharva qishloqlar, yashash joyidagi ommaviy aloqa tarmoqlari; g) mikroomillar: oila, maktab, do'stlar, tengqurlar, ta'lim muassasalarini o'z ichiga oladi.

Sub'ektiv omillarga talabaning ichiki ehtiyojlari, qiziqishlari, hayotiy munosabatlari mazmunini anglashi kiradi. Bo'lajak pedagoglar tayyorlashda zarur bo'lgan ekologik ta'lim- tarbiya vositalaridan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan tizimli yondashuvni taqozo etadi.

Professor-o'qituvchilarning faoliyatini va talabalarning ekologik kompetentlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan bilish faoliyatining xususiyatlarini tamoyillarbelgilaydi. Ta'lim tamoyillari fan o'qituvchilari va talabalarfaoliyatining muhim ichki tomonlarini aks ettiradi hamda turli shaklda, mazmunda va har xil yo'sinda tashkil etiladigan ta'limning samaradorligini belgilaydi [5].

Ta'kidlash joizki, olimlarning ta'lim tamoyillarining soni va nomi to'g'risidagi fikrlari bir- biridan farq qilsa ham, ularning mazmuni va o'qitish qonuniyatlarini tushunish an'anasi asosan bixildir. Shu bois, bo'lajak pedagoglarda ekologik kompetentlikni rivojlantirishda ta'lim tamoyillari sifatida quyidagilar: ilmiylik, natijani oldindan ko'ra olish; tizimlilik; izchillik; integratsiya; insonparvarlik; maqsadga yo'naltirilganlik, talabalarning shaxsiy va psixologik xususiyatlarini hisobga olish; faoliyatdatarbiyalash; nazariyaning amaliyotbilan bog'liqligi; fanlararo, mavzulararo aloqadorlikni ta'minlash, maqsadi, mazmun va uni shakllantirish metodlarining birligi va yaxlitligi, ijodiy hamkorlikdagi faoliyat tamoyillaridan iborat. Ta'lim tamoyillari talabalarda ekologik kompetentlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan va integratsiyalashgan harbirdarsdadidaktiktamoy illarning birnechtasi ishtirok etishi mumkin. Ular ekologik ta'lim oldida turgan asosiy maqsadlarni hal etishda alohida ahamiyatga ega.

Xulosa. Ta'limdagi islohotlarva uning modernizatsiyalashuvi professor-o'qituvchilardan darsjarayonida tashabbuskorlikni, ijodiy yondashuvni

1-rasm. Talabalar ekologik kompetentligini rivojlantirish tamoyillari va omillari

talabalardan mustaqilfikrlashnitalab qiladi. Oliy pedagogik ta'limdagi dars - pedagogik ijodkorlikning asosiy maydonidir. Pedagogning asosiy pedagogik ehtiyoji - o'rgatish, etkazib berish - aynan dars jarayonida amalga oshiriladi. Shunday ekan, dars oliy pedagogik ta'lim jarayonini tashkil qilishga innovatsion va tizimli yondashuvni talab etadi. Ta'lim tizimi isloh qilinayotgan hozirgijarayonda talabalarlarga ekopedagogikaga oid bilimlarni berish, ularni erkin, mustaqil fikrlayoladigan kadrlar qilib tarbiyalashda, ta'limning imkoniyatlari va mohiyatini chuqur anglash hamda amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. Ахмеджоновна А. ва бошқ., Комил инсон давр талаби. - Т.: Янги аср авлоди, 2004. - 150 б.
2. Аликулова М.М. Булажак педагогларнинг экологик маданиятини ри- вожлантириш асослари: Монография. - Т.: Fan va texnologiya, 2015. - 188 б.
3. Аликулова М.М. Булажак мутахассисда экологик маданиятни ри- вожлантиришнинг педагогик омиллари // Глобал олий таълим тизимида илмий тадқ,ик,отларнинг замонавий услублари: Халқдро илмий конференция. - Навоий, 2015. - Б. 108-110.
4. Бердиев Б. Р. Талабаларда мустақил таълим олиш кўникмасини шакллантиришда конвенционал ёндашувнинг асосий мақсади // QarDU xabarlari. Qarshi, 2021№ 2 (48). 177-181 б. (13.00.00; №35)
5. Murtozayeva M.M. Talabalarda ekologik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takmorlashtirish // Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi. - Namangan, 2022. - 4-son. - B. 710-714.
6. Хасанбоев Ж., Туракулов Х.А., Алваров И., Усманов Н.У. Педагогика. - Т.: Фан ва технология, 2011. - 482 б.

РЕЗЮМЕ

Ta'limdagi islohotlar va uning yangilanishlari professor- o'qituvchilardan oliy pedagogik ta'lim jarayonini tashkil etishda talabalarni ekopedagogik fikrlashga o'rgatishga innovatsion, tizimli, tashabbuskor, ijodiy yondashuvlarni talab etishi ta'kidlab o'tilgan. Shuningdek, bo'lajak pedagog kadrlarning ekologik kompetensiyalarni izchil rivojlantirib borishini ta'minlash, ularda ekologik kompetentlikni rivojlantirishga tizimli yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan.

РЕЗЮМЕ

Было отмечено, что реформирование образования и его обновление требуют новаторских, системных, инициативных, творческих подходов к обучению студентов эколого-педагогическому мышлению при организации процесса высшего педагогического образования. Также для обеспечения последовательного развития экологических компетенций будущих педагогических кадров выделены особенности системного подхода к развитию экологической компетентности.

SUMMARY

It was noted that reforming education and its renewal require innovative, systematic, proactive, creative approaches to teaching students environmental and pedagogical thinking when organizing the process of higher pedagogical education. Also, to ensure the consistent development of environmental competencies of future teaching staff, the features of a systematic approach to the development of environmental competence are highlighted.